

Sintaktičke varijante naziva lančana reakcija polimerazom

Klječanin Franić, Ž.

Pandemija koronavirusne bolesti u kratko je vrijeme u opći jezik i svakodnevni govor uvela brojne termine koji su donekadno pripadali isključivo terminološkom inventaru medicinske struke i znanosti i čije značenje prosječnom hrvatskom govorniku nije bilo poznato, primjerice komorbiditet, nulti pacijent, serološko testiranje, lokalna transmisija virusa, brzi antigenski test i dr. Jedan je od tih termina i engleska pokrata PCR, koju je vjerojatno svatko od nas u ovih nekoliko valova i vrhunaca epidemije u našoj zemlji više puta i čuo i izgovorio. Što je zapravo PCR, koji je puni naziv te pokrate i kako je taj izvorno engleski naziv prilagođen hrvatskom standardnom jeziku?

PCR je pokrata engleskog naziva *polymerase chain reaction* i označuje dijagnostičku metodu kojom se relativno kratki dio DNA (sekvencija) umnožava u velik broj identičnih kopija. Ova je metoda imala presudan utjecaj na primjenu molekularno-bioloških metoda u znanstvenim istraživanjima, osobito u području molekularne dijagnostike, gdje su njezine prednosti prepoznate i primijenjene za razvoj dijagnostičkih testova u mikrobiologiji, virologiji, dijagnostici nasljednih bolesti, dijagnostici neoplastičnih i malignih bolesti, izboru pametnih lijekova, praćenju liječenja i odgovora na liječenje te u forenzičkim i identifikacijskim postupcima. Metoda je u posljednja tri desetljeća, otkad se pojavila, znatno unaprijeđena te su razvijeni brojni novi postupci koji se temelje na konvencionalnom PCR-u.

I dok pri preuzimanju izvorne pokrate PCR u hrvatski jezik nije bilo dvojbi – ni među stručnjacima ni među jezikoslovcima – dvojbe se pojavljuju pri preuzimanju punog naziva. Naime u uporabnom kontekstu ovaj višerječni naziv nalazimo u čak četiri sintaktičke varijante, u kojima se polimeraza pojavljuje kao imenica (u tri različita padeža – nominativu, genitivu i instrumentalu) i kao pridjevna izvedenica (*polimerazna*):

- a. lančana reakcija polimerazom (imenica u instrumentalu)
- b. lančana reakcija polimeraze (imenica u genitivu)
- c. polimerazna lančana reakcija (pridjev)
- d. polimeraza lančana reakcija (imenica u nominativu)

Ove su četiri prijevodne varijante engleskog naziva *polymerase chain reaction* izlučene iz znanstvenih i stručnih tekstova objavljenih na portalu Hrčak, većinom iz humane, veterinarske i dentalne medicine te biotehnologije hrane, a njihov je redoslijed naveden prema njihovoj učestalosti. Najčešća je sintaktička konstrukcija *lančana reakcija polimerazom* (40 pojavnica), zatim *lančana reakcija polimeraze* (16 pojavnica), *polimerazna lančana reakcija* (8 pojavnica), a najrjeđe se pojavljuje na sintaktičkoj razini najmanje prilagođen oblik, *polimeraza lančana reakcija* (3 pojavnice). Uporabna sintaktička varijantnost ovog naziva nameće pitanje jesu li svi oblici pravilni i jednakovrijedni i odgovaraju li sadržaju pojma koji imenuju.

Polimeraza lančana reakcija najrjeđa je varijanta i preslikan engleski sintaktički model koji se ne preporučuje ne samo zbog toga što nije usklađen sa sintaktičkom normom hrvatskog jezika nego i zbog toga što ovakav oblik i raspored sastavnica značenje čine neprozirnim, odnosno ne može se pretpostaviti sadržaj pojma.

Lančana reakcija polimeraze druga je najčešća varijanta ovog naziva i, premda je na sintaktičkoj razini hrvatskog jezika prihvatljiva, neprihvatljiva je na sadržajnoj razini jer ne imenuje točno sadržaj. Iz ovakve bi se sintaktičke strukture dalo zaključiti da se radnja provodi na polimerazi, odnosno da je poli-

meraza agens koji u ovom dijagnostičkom postupku reagira (*reakcija polimeraze*). No radnja se ne provodi na polimerazi, već je polimeraza enzim koji ima ulogu provodnika i pomoću kojega se lančana reakcija postiže. Njezin genitivni oblik u ovom višechlanom izrazu tako nije prikladan jer ne prenosi točno značenje i pokazuje nerazumijevanje sadržaja.

U novijim se tekstovima pojavljuje i varijanta *polimerazna lančana reakcija*, koja može biti odraz nastojanja da se višerječni naziv što bolje uklopi u hrvatski jezični sustav, u skladu s normativnim pravilom da sintagmu u kojoj je glavni dio imenica, a zavisni sintagma u genitivu (*reakcija polimeraze*), kad god je to moguće treba zamijeniti sintagmom kojoj je zavisni dio pridjev (*polimerazna reakcija*). Pokazali smo međutim da se genitivnim izrazom ovaj dijagnostički postupak ne može točno opisati ni imenovati, no i da može, valjalo bi voditi računa o mogućoj promjeni značenja zamjenom genitivnog izraza pridjevnom sintagmom. Treba zatim uzeti u obzir i da su pridjevi tvoreni od naziva kojima se imenuju enzimi i koji završavaju sufiksom *-aza* neuobičajeni (primjerice znatno su češći nazivi *aktivnost lipaze*, *aktivnost proteaze* i *aktivnost katalaze* nego *lipazna*, *proteazna* i *katalazna aktivnost*).

Najčešća varijanta ovog naziva, *lančana reakcija polimerazom*, zapravo je skraćena varijanta opisnog naziva *lančana reakcija koja se zbiva uz pomoć enzima polimeraze*. Iako su višerječni nazivi s instrumentalnim izrazom (*reakcija polimerazom*), za razliku od genitivnih, u medicinskom nazivlju rijetki, pa se zbog toga njihovo ustrojstvo može učiniti neobičnim ili čak nepravilnim, u ovom se slučaju upravo ovim padežom najpreciznije imenuje sadržaj pojma – dijagnostički postupak u kojemu je polimeraza pomoćno sredstvo uz koje početnice (*primeri*) pokreću seriju reakcija. Osim toga i učestalost ove varijante u znanstvenim i stručnim tekstovima pokazuje da je stručnjaci smatraju najispravnijom.

S obzirom na to da nazive ne bi trebalo bez valjana razloga mijenjati te da među sinonimnim nazivima treba odabrati onaj koji je u pretežnoj uporabi, među četiri hrvatska prijevodna ekvivalenta engleskog naziva *polymerase chain reaction* prednost bismo dali onomu koji je odabrala i većina stručnjaka – *lančanoj reakciji polimerazom*. Osim što je ta terminološka varijanta najčešća, ona precizno prenosi stručni sadržaj te je usklađena sa standardnojezičnom normom hrvatskog jezika.

Peradarski dani 2022.

Valamar Diamant Hotel 4*
Poreč
11. - 14. svibnja 2022.

Veliko nam je zadovoljstvo pozvati vas na
XIV. znanstveno-stručni simpozij „PERADARSKI DANI 2022.“
s međunarodnim sudjelovanjem

PREDSJEDNIK SIMPOZIJA
izv. prof. dr. sc. Boris Habrun, dr.med.vet.

ZA ORGANIZACIJSKI ODBOR
dr. sc. Tajana Amšel Zelenika, dr.med.vet.

TAJNIŠTVO SIMPOZIJA
CENTAR ZA PERADARSTVO
mr. sc. Radmila Raguž-Đurić
Heinzelova 55, 10000 Zagreb
Tel.: 01 2441 394
Fax: 01 2441 396
E-mail: peradarski.dani@gmail.com
Portal: pd.veinst.hr

Znanstveno-stručni program sadržava usmena izlaganja i postere iz područja:

- bolesti;
- hranidba i tehnologija u peradarskoj proizvodnji;
- ekologija, dobrobit i veterinarska praksa u peradarskoj proizvodnji;
- kvaliteta i sigurnost peradarskih proizvoda;
- genetika;
- ekonomika i marketing;
- slobodne teme

Stručni program sadržava usmena izlaganja pozvanih i prijavljenih predavača koja se odnose na svakodnevnu proizvodnu praksu, te komercijalna predstavljanja proizvođača, zastupnika i distributera proizvoda vezanih uz peradarsku proizvodnju.

KOTIZACIJA

Svi sudionici Simpozija plaćaju kotizaciju u iznosu 850,00 kn po sudioniku (s uključenim porezom na dodanu vrijednost).

PREDSTAVLJANJE TVRTKI

Tvrtke koje žele predstaviti svoje proizvode i usluge na Simpoziju ili u Zborniku (sponzori, oglasi, izlagači, komercijalna predstavljanja ili radionice) mogu popuniti pretprijavu sudjelovanja i poslati je do 17. prosinca 2021. godine. Tvrtke koje žele svoj logo, oglas ili/ komercijalni članak objaviti u Zborniku moraju uplatiti trošak objave do 11. ožujka 2022. godine.

DRUGA OBAVIJEST

Druga obavijest sa završnim programom Simpozija, te obavijestima o dolasku, registraciji i smještaju bit će poslana do 8. travnja 2022. godine. Također će online prijava za sudjelovanje i završni program biti dostupni na portalu pd.veinst.hr.